

УДК 658.8

Колісніченко П. Т.

*кандидат економічних наук, науковий співробітник
Уманського державного педагогічного університету*

Kolisnichenko P. T.

*PhD in Economics, Fellow
Uman State Pedagogical University*

**ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

**PRINCIPLES OF FORMATION OF THE ORGANIZATIONAL-ECONOMIC
MECHANISM TO ENSURE ECONOMIC SECURITY
OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES**

Анотація. У статті обґрунтовано, що ефективна діяльність підприємства залежить від вираженого організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, який в сучасних умовах господарювання повинен слугувати ще й інструментом формування та забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто підходи до трактування категорій «організаційно-економічний механізм» та «організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки». Визначено, що економічна безпека підприємства – це стан, за якого за найбільш ефективного використання власних ресурсів досягається запобігання або ослаблення захисту від наявних небезпек та загроз. Визначено, що мета підприємства редукується в принципи побудови та функціонування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Доведено, що загальні принципи управління регулюють діяльність підприємства відносно наявних закономірностей управління, а безумовне їх дотримання є передумовою створення ефективної системи управління економічною безпекою.

Ключові слова: принципи, організаційно-економічний механізм, організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємств, малий та середній бізнес.

Вступ та постановка проблеми. Інтеграція України у світовий економічний простір, процеси глобалізації та посилення конкуренції загострюють проблему забезпечення економічної безпеки підприємств, особливо у сфері малого та середнього бізнесу. Створення ефективної системи управління комплексним забезпеченням економічної безпеки є складною проблемою. Для її рішення необхідно розкрити сутність та зміст поняття «організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки» та визначити принципи її організації та функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблематиці присвячено значну кількість наукових праць.

Зокрема, питаннями організаційно-економічного механізму управління займалися такі вчені, як І. Біла, Г. Козаченко, В. Кушнірук, Ю. Лисенко, Ю. Лузан, В. Федорович, І. Фесенко, Х. Черевко, С. Щеглюк. Теоретичні питання економічної безпеки досліджувалися багатьма вченими, наприклад, такими як Т. Гладченко, О. Грунін, Р. Кириченко, А. Могільний, В. Ортинський [1], Л. Донець [2]. У практичній діяльності безпеці малого та середнього бізнесу приділяється надто мало уваги, адже здебільшого проблеми усвідомлюються лише тоді, коли кризові явища набувають суттєвих масштабів або, що значно гірше, незворотного характеру.

Метою роботи є визначення організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу та принципів його формування.

Результати дослідження. Сучасні загрози стабільній роботі підприємства, його розвитку та економічній безпеці носять системний характер. Головною особливістю цих загроз є те, що вони як формуються у зовнішньому середовищі, так і можуть виникати всередині самого підприємства. Найбільш небезпечними для економічної безпеки підприємства є зовнішні загрози. Ці загрози носять системний характер і прямо чи опосередковано впливають на діяльність практично всіх підприємств України.

Слід враховувати, що механізм реалізації цих загроз в період глобалізації економіки, з одного боку, складний, а з іншого – не завжди відкритий і зрозумілий. Загрози зовнішнього середовища можуть формуватися за межами національної економіки, впливати на її стан, а через неї на роботу й економічну безпеку підприємств. Якщо їм своєчасно і адекватно не протидіяти, вони можуть привести до серйозних економічних втрат, а за несприятливого розвитку подій вони приведуть до руйнування бізнесу та ліквідації підприємства. Для того щоб цього не сталося, на підприємстві необхідно побудувати сучасну, добре технічно оснащену, інтелектуальну систему забезпечення економічної безпеки. А для того щоб вона ефективно функціонувала, необхідно створити ефективні механізми управління та взаємодії.

Механізм управління повинен забезпечувати своєчасне вироблення ефективних рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства та їх реалізацію за допомогою управлінських впливів на внутрішні і зовнішні елементи керованої підсистеми управління з метою здійснення підготовки і проведення заходів щодо протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Дослідження наукових джерел і практика господарювання свідчить про те, що, незважаючи на досить широке використання терміна «організаційно-економічний механізм», існує проблема щодо формування ефективного способу його використання. Тому на основі аналізу та конкретизації елементів виникає необхідність у з'ясуванні змісту категорії організаційно-економічного механізму [3].

В економіку поняття механізму прийшло з точних наук, оскільки виникла потреба в описі виробничих та соціальних процесів у їх взаємодії. Прототипи найпростіших механізмів, запозичених з механіки (важіль, похила площина, шарнір тощо), в економіці утворили групу так званих інструментів, які входять до складу механізму.

Дослідження теоретико-методологічних підходів до визначення поняття «механізм» дає змогу зробити висновок про наявність різних поглядів щодо розкриття сутності таких понять, як, зокрема, «фінансовий механізм», «механізм управління», «господарський механізм», «механізм соціально-економічного розвитку» [4]. При цьому в одних випадках під механізмом розуміють сукупність станів системи (наприклад, «фінансовий механізм», «механізм соціально-економічного розвитку» (сукупність станів фінансової системи, сукупність соціально-економічних станів господарської системи)), в інших – головний елемент розвитку (головний елемент структури системи, особливості його взаємодії з іншими елементами тощо).

Порівняльний аналіз ознак поняття «механізм» дав змогу виявити такі відмінні особливості економічного механізму:

- не може існувати без процесу, оскільки є його складовою частиною і налаштований на виконання тільки процесних функцій;

- не має власного управління та знаходиться в стані очікування управління процесом;

- під час поєднання з управлінням представляє внутрішній зміст процесу, його «ноу-хау»;

- повинен враховувати системність та синергічність взаємодії всіх елементів.

Таким чином, організаційно-економічний механізм управління підприємством можна трактувати як систему формування цілей і стимулів, які дають змогу перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів [5; 6].

Проте використання в кризових умовах господарювання організаційно-економічного механізму управління підприємством є не тільки однією з умов подолання кризових явищ у всіх секторах економіки, але й необхідною передумовою його успішної діяльності. Саме тому забезпечення економічної безпеки на підприємстві потребує побудови саме організаційно-економічного механізму.

Поняття «економічна безпека» пройшло чимало перетворень у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління. Вперше поняття «економічна безпека» почало застосовуватися на Заході у зв'язку зі зростанням проблеми обмеженості ресурсів та розпадом колоніальної системи [7].

Основною метою механізму взаємодії є налагодження взаєморозуміння між внутрішніми та зовнішніми суб'єктами системи забезпечення економічної безпеки і на основі цього координації їх діяльності з протидії внутрішнім і зовнішнім небезпекам, а також загрозам економічної безпеки підприємства. Перш за все взаємодію необхідно налагодити з органами державної влади та правоохоронними органами, які забезпечують національну безпеку і національні інтереси в сфері економіки. Тільки добре скоординовані дії внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи економічної безпеки здатні забезпечити стабільну роботу підприємства та його економічну безпеку в умовах нестабільної економіки.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства здійснює свою діяльність на основі ряду принципів. Ці принципи визначають основні напрями, ідеї, підходи до побудови механізмів управління і взаємодії, організації їх функціонування, а також правила і технології діяльності суб'єктів системи управління.

Принципи управління підприємством – це основні правила, ідеї, норми поведінки, дотримання яких забезпечує ефективне управління підприємством. Загальні принципи управління регулюють діяльність підприємства відносно наявних закономірностей управління, а безумовне їх дотримання є передумовою створення ефективної системи управління економічною безпекою.

До таких загальних принципів управління, які можна адаптувати до механізму управління економічною безпекою, відносять принципи:

- *системності*, який передбачає формування та реалізацію на підприємстві такого організаційно-економічного механізму в рамках системи управління економічною безпекою підприємств малого та середнього бізнесу, який забезпечує пошук і реалізацію ефективних рішень щодо забезпечення високого (достатнього) рівня економічної безпеки;

- *інноваційного характеру розвитку системи*, який передбачає орієнтування підприємствами малого та середнього бізнесу на високі стандарти роботи та прагнення до нововведень. Необхідно відзначити, що постійний пошук нових можливостей стимулює розвиток підприємства, а

орієнтація на інновації допомагає підприємствам як великого, так і малого й середнього бізнесу ефективно здійснювати свою діяльність;

- *цілісності*, який передбачає орієнтацію організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств малого та середнього бізнесу на забезпечення єдності множини елементів системи управління підприємством, кожен з яких відіграє свою конкретну роль, невід’ємну для всього механізму;

- *адаптивності*, який забезпечує відповідність організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємств малого та середнього бізнесу сучасному мінливому зовнішньому та внутрішньому середовищу господарювання; оскільки практично кожне підприємство стоїть перед необхідністю адаптації до зовнішнього середовища, саме тому воно потребує проведення гнучкої політики відносно політичних і макро-економічних процесів;

- *економічності та ефективності*, який передбачає, що витрати на організацію системи управління комплексним забезпеченням економічної безпеки підприємства повинні, з одного боку, забезпечувати її ефективне функціонування, а з іншого – відповідати фінансовим можливостям підприємства;

- *законності захисту*, який передбачає розробку певної системи економічної безпеки на основі державного законодавства у сфері малого та середнього бізнесу, інформатизації і захисту інформації, приватної охоронної діяльності та інших нормативних актів з безпеки, затверджених органами державного управління в межах їх компетенції, із застосуванням всіх дозволених методів виявлення і припинення правопорушень;

- *дотримання етики бізнесу*, який включає чесність і довіру в ділових стосунках, дотримання домовленостей та підписаних угод, повагу до партнерів та інших учасників взаємодії; цей принцип лягає в основу довготривалих відносин;

- *рівноваги*, який забезпечує компенсаторне поєднання протилежних один одному компонентів організаційно-економічного механізму економічної безпеки між собою, а також відносно зовнішнього середовища підприємства; наприклад, доцільно орієнтувати підприємства малого та середнього бізнесу на поєднання діяльності виробничого та фінансового відділів, проте слідкувати також і за забезпеченням автономності їх роботи з реалізації своїх завдань у сфері забезпечення фінансової безпеки; використання знань та досвіду кожного працівника; впровадження радикальних інновацій.

Крім загальних принципів, які використовуються під час побудови організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу, рекомендується виокремити принципи, що відображають специфіку управління фінансовою безпекою. Основними з них є такі:

- постановка цілей та завдань управління економічною безпекою повинна узгоджуватись із загальною

стратегією розвитку підприємства та інтересами його власників;

- комплексність, системність та гнучкість у прийнятті управлінських рішень стратегічного, оперативного та аналітичного спрямування;

- узгодженість стратегічного та поточного планування шляхом застосування єдиних методичних підходів та стандартів;

- застосування контролінгу на всіх етапах процесу управління економічною безпекою;

- інтегрованість зі стратегічними орієнтирами розвитку підприємства;

- диференціація управлінських рішень;

- об’єктивне застосування стимулів до учасників процесу управління фінансовою безпекою.

На рис. 1 представлені вищезазначені принципи з урахуванням ступеня їхнього впливу на формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу.

Наведені вище принципи повинні постійно відслідковуватися, уточнюватися, деталізуватися, коригуватися відповідно до змін у діяльності підприємства під впливом різних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

До основних елементів забезпечення фінансової безпеки відносять:

- нормативно-правові, основою яких є як законодавчі і нормативні акти державного регулювання, так і норми, накази, інструкції, вимоги, статутні положення, методики діяльності із забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- фінансово-економічні, які надають інформацію про фінансово-економічні потреби для забезпечення фінансової безпеки підприємства;

- організаційні, які дають змогу оцінити організаційну структуру, що включає підрозділи, сукупність взаємозв’язків підрозділів між собою, всіх керівників і персонал, що відповідають на підприємстві за рівень фінансової безпеки;

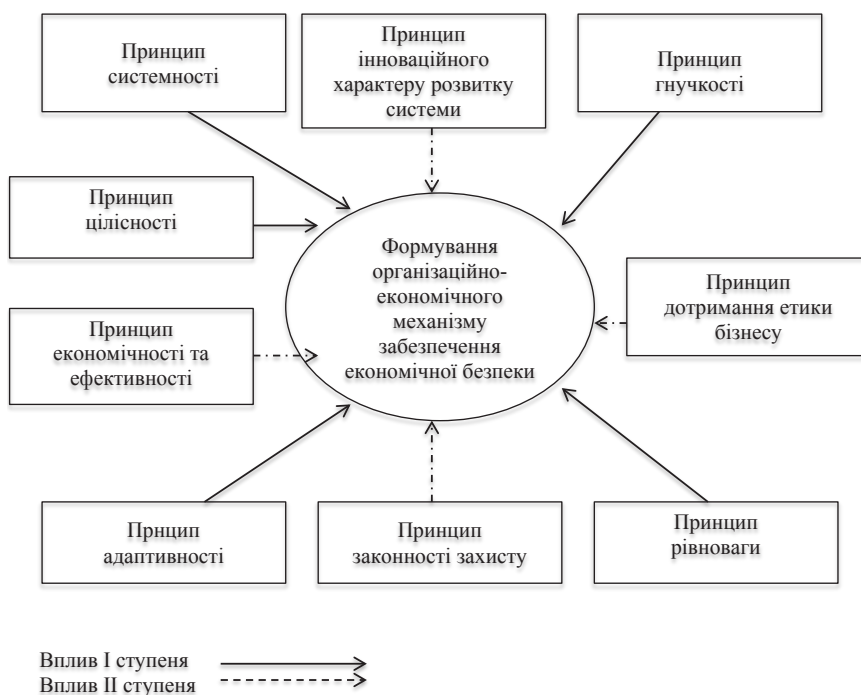

Рис. 1. Принципи формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу

– технічні, які дають змогу оцінити рівень забезпечення інформаційною технікою і технологіями, а також відповідними програмами для аналізу, планування, виявлення загроз на підприємстві;

– інформаційно-аналітичні, які надають дані, показники, параметри, які потрібні для аналізу і планування фінансової безпеки підприємства.

Висновки. В умовах кризи загрози економічній безпеці підприємства носять системний характер. Для протидії цим загрозам на підприємстві необхідно створити механізм забезпечення економічної безпеки.

Головна мета функціонування такого механізму полягає у забезпеченні високого рівня економічної безпеки для досягнення підприємством тактичних і стратегічних цілей.

Категорія «організаційно-економічний механізм» залишається предметом дискусії науковців. Різноманітність підходів до визначення цієї категорії обумовлює наявність великої кількості наукових праць за цією тематикою. Запропонований організаційно-економічний механізм є сукупністю принципів, суб'єктів і методів забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [В. Ортинський, І. Керницький, З. Живко та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
2. Донець Л. Економічна безпека підприємства : [навч. пос.] / Л. Донець, Н. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
3. Щеглюк С. Механізми стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів економіки регіону / С. Щеглюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/087-093.pdf
4. Словник з теорії організації : [навч. посібник] / [С. Бакай, С. Білун, А. Світлична] ; за ред. С. Бакая. – Полтава, 2002. – 65 с.
5. Малицький А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура / А. Малицький // Рубрика: Соціум. Наука. Культура. Економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org>
6. Деревянко О. Организационно-экономический механизм планирования бизнес-процессов предпринимательских структур : дисс. ... канд. экон. наук / О. Деревянко. – СПб., 2004.
7. Іванілов О. Економіка підприємства : [підручник] / О. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.

Анотація. В статті обосновано, що ефективна діяльність підприємства залежить від зваженого організаційно-економічного механізму діяльності підприємства, який в сучасних умовах господарювання повинен служити ще і інструментом формування і забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуті підходи до трактування категорій «організаційно-економічний механізм» і «організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки». Визначено, що економічна безпека підприємства – це стан, при якому при найбільш ефективному використанні власних ресурсів досягається запобігання або послаблення загрози від існуючих небезпек і загроз. Визначено, що метою підприємства є зведення до мінімуму ризиків, пов'язаних з існуючими загрозами, а загальні принципи управління регулюють діяльність підприємства відносно існуючих закономірностей управління, а безумовне їх дотримання є передумовою створення ефективної системи управління економічної безпекою.

Ключові слова: принципи, організаційно-економічний механізм, організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємств, малий і середній бізнес.

Summary. The article informs about the effective enterprise activity that depends on a balanced organizational and economic mechanism of enterprise's business, which should also serve as a tool for development and ensuring economic security in the current economic conditions. The approaches to the treatment categories "organizational and economic mechanism" and "organizational and economic mechanism of ensuring the economic security of small and medium enterprises" are considered. It is defined that economic security company is a condition, which has the achievement of preventing or weakening the protection of the existing dangers and threats for the most efficient use of their resources. It is defined that the aim of the company turns out to become the principles of construction and operation of a mechanism to ensure economic security. It is proved that general principles of governing the management of an enterprise related to existing patterns of governance and unconditional compliance are a prerequisite for the establishment and effective system of economic security.

Key words: principles, organizational and economic mechanism, organizational and economic mechanism of ensuring the economic security of small and medium enterprises, small and medium businesses.